

Prof. zw. dr hab. Andrzej Baładynowicz

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Iwony Wolańskiej pod tytułem „Predyktory efektywności mediacji w sprawach karnych sprawców przestępstw i ich ofiar” napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. prof. prof. UJK Anny Kieszkowskiej na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

I. Ogólna charakterystyka pracy

Dysertacja doktorska mgr Iwony Wolańskiej, pt., „Predyktory efektywności mediacji w sprawach karnych sprawców przestępstw i ich ofiar,” liczy 263 strony i jest bardzo interesującym studium teoretyczno-empirycznym z zakresu nauk pedagogicznych. Z dużym zaciekawieniem przestudiowałem recenzowaną publikację naukową będącą interdyscyplinarnym spojrzeniem o cechach metaanalizy makrostrukturalnej i mikrostrukturalnej na istotny obszar poznawczy jakim jest problematyka predyktorów warunkujących efektywność procesu mediacyjnego w sprawach karnych.

Ujmowanie zagadnień badawczych przy wykorzystaniu wielu dyscyplin naukowych należy odnotować jako rzadko spotykane opracowanie i wydarzenie twórcze. Struktura dysertacji jest logiczna i uporządkowana rzeczowo w czterech rozdziałach i spójnie powiązanych z zasadniczą ideą i celami poznawczymi. Opracowanie wieńczy rozbudowana bibliografia zawierająca pozycje zwarte stanowiące najnowsze publikacje naukowo-badawcze oraz dzieła pomnikowe odnoszące się do piśmiennictwa z zakresu pedagogiki, psychologii i nauk prawnych. Wykaz źródeł cytowanych pracy uwzględnia 27 pozycji obcojęzycznych oraz indeks aktów normatywnych, począwszy od standardów międzynarodowych i rozwiązań ogólnokulturowych do reguł prawa krajowego regulujących sferę mediacji pomiędzy sprawcą a ofiarą w sprawach karnych.

Opracowanie opatrzone zostało ponadto: wykazem 69 tabel oraz 20 wykresów, które w sposób przejrzysty dokumentują przebieg i organizację procesu badawczego oraz interpretują wyniki pogłębionych analiz empirycznych. Całość pracy doktorskiej zamykają rozważania odnoszące się do wniosków i wskazań pedagogicznych wyprowadzonych z badań terenowych o istotnych walorach aplikujących dla praktyki. Ponadto finalny aneks zamykający indagacje naukowe zawiera zestaw czterech narzędzi do diagnozowania efektywności procesu mediacyjnego dla dorosłych sprawców i ich ofiar w postępowaniu sądowym.

Cześć ogólną pracy doktorskiej stanowią dwa rozdziały odnoszące się do zagadnień z dziedziny komunikacji interpersonalnej oraz podstaw teleologicznych postępowania mediacyjnego i sprawiedliwości naprawczej. Problematyka teoretycznych i praktycznych wymiarów mediacji sądowej w kontekście komunikacji interpersonalnej zaprezentowana została wielopoziomowo, wyczerpując w całości opis cech kategoryalnych substancjonalnych tegoż fenomenu społecznego. Do szczegółowych kwestii zaliczyć należy dyskurs dotyczący: zasad rozwiązywania konfliktów, istoty mediacji i jej rodzajów, skali stosowania mediacji sądowych oraz pedagogicznych walorów polubownego załatwienia sporów pomiędzy stronami w postępowaniu karno-prawnym.

Drugi rozdział ogólny stanowi kompendium wiedzy odnoszącej się do zdefiniowania naczelnej idei oraz aksjologii w postępowaniu koncyliacyjnym wspartym na paradygmacie sprawiedliwości naprawczej.

Fundamentem do rozważań z zakresu podstaw teoretycznych mediacji i sprawiedliwości wyrównawczej był dyskurs naukowy obejmujący sferę aksjologiczną odnoszącą się do jednostki, społeczeństwa i kultury. W tej części pracy omówiono nadto: genezę i istotę sprawiedliwości naprawczej i mediacji, modele zachowań koncyliacyjnych zakładających zróżnicowany status prawny sprawcy i ofiary, problematykę efektywności mediacji w aspekcie gotowości oraz oczekiwania zadośćuczynienia a także w obszarze katalaktyki i równowagi interpersonalnej i reintegracyjnego zawstydzienia J. Braithwaite'a. Dokonano także przeglądu diagnostycznego badań empirycznych w kraju i na świecie nad problematyką mediacyjną.

Osią centrową spinającą powyższą problematykę, stanowi propozycja autorskiego programu warunkującego efektywność działań mediacyjnych, uwzględniającego: motywację do uczestnictwa w mediacji, preferowane formy zadośćuczynienia, mechanizm zawstydzienia reintegracyjnego, gotowość oraz oczekiwanie zadośćuczynienia, reintegrację społeczną oraz profesjonalizm mediatora. Propozycja ta jest wyborem strategii obejmującej interweniowanie na sferę: emocjonalną, poznawczą i zachowawczą osób dorosłych w celu przeobrażeń ich motywacji, myślenia, percepcji, wyobraźni oraz uczuć wyższych odpowiedzialnych za autoteliczną zmianę osobowościową.

Cześć druga dysertacji doktorskiej obejmuje: metodologię własnych badań empirycznych oraz analizę ich przebiegu i wyników w zakresie empatii, gotowości do zadośćuczynienia, asertywności, wrażliwości indywidualnej i wspólnotowej, zmian w systemie

wartości, zdolności kómunikacyjnych oraz zachowań prospołecznych wraz z umiejętnościami rozwiązywania sytuacji konfliktowych w grupie dorosłych sprawców i ofiar w sprawach karnych. Rozważania w obu częściach dysertacji doktorskiej są proporcjonalne i zakończone rzeczowym i analitycznym podsumowaniem badanego przedmiotu poznawczego.

II. Dyskurs naukowy nad problematyką rozprawy

Praca doktorska stanowi bardzo istotny wkład w rozwój wiedzy kognitywnej na temat człowieka i jego struktur psychicznych włączanych w procesie wtórnej socjalizacji na skutek mediacji sądowej wspartej na paradygmacie sprawiedliwości naprawczej.

Podstawowe zagadnienia poddane wszechstronnej analizie dotyczyły w warstwie teoretycznej: wyboru racjonalnego systemu kontroli i zmiany społecznej osób dorosłych popełniających czyny inkryminowane bez odwoływania się do sankcji izolacyjnych oraz zdefiniowania strategii oddziaływań mediacyjnych odpowiadających za rzeczywiste i atrybutywne zmiany osobowościowe dorosłych sprawców i ich ofiar jako uczestników mediacji.

Wartość badawcza opracowania teoretycznego została wyraźnie zaznaczona poprzez rozsądne zgromadzenie i zinterpretowanie głównych nurtów myślenia interdyscyplinarnego odpowiadającego na humanistyczne a nie technologiczne i utylitarne nastawienie do człowieka, grupy i otoczenia kulturowego w sytuacjach konfliktowych będących następstwem zachowań przestępczych.

Niezmiernie ważnym obszarem penetracji intelektualnej Autorki pracy doktorskiej była próba odpowiedzi na zagadnienie wielowymiarowości odpowiedzialności prawnej sprawców i ich ofiar jednoznacznie afirmującego: pomoc, ochronę, bezpieczeństwo stronom konfliktu aniżeli: zemstę, odwet czy punitywną reakcję karzącą. System porządku jurydycznego nie może przejmować funkcji nakazowości moralnej ale określać neutralne, obiektywne okoliczności natury aksjologicznej pozwalające na wybór reguł i zasad postępowania chroniących dobro jednostki i jednocześnie dobro ogólne przez wszystkich uczestników będących stronami postępowania sądowego.

Zagadnieniem centrowym w formułowaniu prawa pozytywnego jest określenie warunków materialnych pozwalających na urzeczywistnienie modelu sprawiedliwości naprawczej w miejsce systemu retributywnego lub korekcyjnego. Predyktory systemu określane jako: pomoc, ochrona i bezpieczeństwo należy interpretować na gruncie myślenia antropologiczno -filozoficznego i pedagogiki kultury jako dymensje warunkujące ze strony modelu jurydycznego sprawcze działania o charakterze sprawiedliwościowym i efektywnym.

Zgodzić się należy ze stanowiskiem doktorantki, iż jedynie wartości indywidualistyczne i suprainduwidualistyczne stanowić mogą gwarancję dla tego typu oddziaływań w celu minimalizowania przyczyn, przebiegu i skutków sytuacji konfliktogennych pomiędzy sprawcą a ofiarą i społeczeństwem rodzących się na gruncie popełnianych przestępstw.

Poprawny układ sprawiedliwości naprawczej winien odwoływać się do restytucji czyli wynagrodzenia przez przestępcę krzywdy, którą w wyniku swojego zachowania wyrządził ofierze przestępstwa. W tym postępowaniu w pełni zakłada się zaangażowanie, współpracę i wymianę pomiędzy sprawcą a ofiarą na widowni społecznej. Każda ze stron uczestniczących w dialogu dochodzi swoich praw oraz dąży do zaspokojenia potrzeb przy aktywnym i kreatywnym współudziale. Społeczeństwo za pośrednictwem mediatora pełni rolę facylitacyjną, sprowadzającą się do kontrolowania procesu porozumienia i pojednania. Zespołowe dochodzenie do koncepcji umożliwia sprawcy wyrównanie szkody powstałej w następstwie czynu zabronionego a tym samym zapewnia mu czynny udział w odpowiedzialności i zaciąganiu zobowiązań społecznych.

Podzielić należy stanowisko Doktorantki, iż w tym wariacie systemowym zaznacza się wyraźnie równowaga pomiędzy stronami postępowania sądowego gwarantująca: konsensus, porozumienie, brak negatywnej stygmatyzacji oraz wspólnotową akceptację rozumianą jako pozytywną inkluzyjność do społeczeństwa.

A ponadto jedynie na poziomie dialogu motywacyjno-refleksyjnego można przełamywać ograniczenia świadomości zewnętrznej opartej na mitach, stereotypach, legendach i myśleniu schematycznym. Pozwoli to na zaadoptowanie na trwałe do zasad odpowiedzialności prawno-karnej za czyny niedozwolone i naganne społecznie, paradygmatu spotkania, dialogu, zauważania innych, zaakceptowania przeciwstawnych sobie stron oraz współdziałania na rzecz autotelicznej zmiany i kontroli wewnętrznej jednostki. Mediacja jako reakcja na przestępczość sprowadza się do addytywnego zestawienia objawowych, funkcjonalnych, operacyjnych i utylitarnych predyktorów zaburzonego zachowania sprawców w środowisku zewnętrznym aby w sposób racjonalny, skuteczny i efektywny opanować program pojednania społecznego.

Dokonany przez Autorkę przegląd piśmiennictwa z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej wyczerpuje znamiona analizy wieloczynnikowej i zdecydowanie afirmuje pogląd, iż zachowania antagonistyczno-destrukcyjne dorosłych sprawców będące wyrazem konfliktu ze społeczeństwem, są pochodne i zdecydowanie interferują z kryzysem wartości osobowych i deficytami rozwojowymi.

Autorka wykorzystując interdyscyplinarną literaturę wykazała się olbrzymim zjawstwem i szczególną kompetencyjnością poruszanej w pracy problematyki obejmującej zagadnienie modeli i strategii postępowania mediacyjnego z jednoczesnym odnotowywaniem dymensji odpowiedzialnych za jej efektywność.

Przychylić się należy do afirmowanej przez Doktorantkę strategii mediacyjnej jako transformacyjno-humanistycznej, gdyż ona jedyna na poziomie celu jak i ideału pedagogicznego zakłada partnerski udział stron w wyborach zgodnych z ich oczekiwaniami i życzeniami. Ponadto pozostaje w całkowitej symbiozie z zasadami i potencjałami osób karanych, pozwalającymi na dokonywanie aktów ekspiacji i restytucji społecznej. Tylko ten wariant postępowania mediacyjnego prowadzi do kreowania autonomii jednostki, rezygnuje z różnych przejawów dominacji, autokratyzmu czy zabiegów psychomanipulacji, możliwych przy mediacji ewaluatywnej bądź opartej na interesach stron.

Sprawczość oferty mediacyjnej sprowadza się generalnie do rozbudowywania sfery dialogu motywacyjno-wspierającego aby osoby zaakceptowały wysoki poziom swojej wartości heurystycznej i koherencji. Tym samym doświadczając odpowiedzialnie partnerstwa, człowiek samodzielnie pragnie rozszerzać sferę wolności emocjonalnej w stronę zachowań społecznie akceptowanych przez ofiarę i społeczeństwo. Indeks oddziaływań celowo twórczych a nie narzucanych z zewnątrz bez jakichkolwiek przymusów, nacisków i prób mechanistycznego ich kształtowania, otwiera drogę do alternatywnych wyborów utwierdzanych na uwspólnotowionym interakcjonizmie społecznym. W tym celu projekcja programów mediacyjnych odpowiadających kryteriom podejścia transformacyjno-humanistycznego musi przebiegać na trzech komplementarnych względem siebie poziomach: etiotropowym, ergotropowym i semiotropowym.

Literatura pracy doktorskiej dostarcza wszechstronnej wiedzy i utwierdza, że podstawowymi predyktorami efektywności mediacji sądowej są kategorie sensorodne w postaci motywacji do uczestnictwa, preferowanych form zadośćuczynienia, reintegracji społecznej oraz profesjonalizmu mediatora. Owe kategorie sensorodne są możliwe do osiągnięcia poprzez zmiany reedukacyjne polegające na eliminowaniu cech niepożądanych z jednoczesnym wzmacnianiem dymensji pozytywnych na płaszczyźnie obopólnego spotkania i dialogu sprawcy ze swoją ofiarą. Odnoszą się one do przewartościowań w obszarze struktury emocjonalnej, poznawczej i zachowawczej oraz facylitacji właściwości układu wolitywno-uczuciowego, który się dotychczas nie wykształcił należycie u stron postępowania mediacyjnego. Należy zdecydowanie potwierdzić, opierając się na koncepcji homogeniczności i wzajemnej komplementarności powyższych działań substancjonalnych, modyfikujących

normatywność postępowania jednostki, iż ich moc sprawcza w dużej części zależy od samoświadomości, samowychowania i samopotwierdzania i aktywizowania wtórnej samodzielności sprawcy przestępstwa.

Zgodzić się należy z rozważaniami Autorki pracy doktorskiej, iż na podstawie wiedzy kognitywnej uwzględniające teorie: behawioralne, psychodynamiczne, humanistyczne, interakcjonistyczne i transgresyjne, zasadniczym dynamizmem zmiany i kontroli w postępowaniu mediacyjnym jest wypracowanie, skorygowanie i wzmacnianie za pośrednictwem mediatora, mechanizmów życia, które nie zostały należycie wykształcone u osób skazanych w warunkach pierwotnej socjalizacji. A także ważnym obszarem interweniowania mediatora staje się określenie alternatywnych metod adaptacyjno-naprawczych, które nie pozostają w kolizji z wartościami i dymensjami indywidualnymi. Ugodę mediacyjną można porównać do sytuacji trudnej i opresyjnej i konfliktowej, którą należy skorygować na drodze porozumienia, zadośćuczynienia i konsyliacji sprawcy z ofiarą i społeczeństwem. Pozwoli to osobie skazanej wychodzić ze stresu, a tym samym przewartościować warunki życia w sferze uczuciowo-emocjonalnej. Jest to możliwe poprzez dezintegrację dynamizmów wewnętrznych jednostki z uwzględnieniem konieczności wychodzenia i przebudowy profilu psychologicznego z udziałem takich dymensji jak: optymizm, poczucie kontroli wewnętrznej, poczucie wstydu i winy, działania w zakresie katalaktyki i równowaga interpersonalna.

Jednocześnie w następstwie wyżej wymienionych oddziaływań w procesie mediacji sądowej, uruchomione zostaną mechanizmy obronne i struktury psychiczne zasadniczo ukierunkowane na rozwiązywanie aktualnych problemów życiowych oraz pozwalających sterować racjonalnie stanami uczuciowo-emocjonalnymi. Sytuacja ta odpowiedzialna jest za ukonstytuowanie się optymalnego poziomu stymulacji bodźców u osób skazanych, eliminując tym samym poziomy niewłaściwe, które są odpowiedzialne za wywoływanie stanów niepewności, nadmiernego lęku, agresji bądź zagubienia. Wyraźnym elementem osiągnięcia pozytywnej równowagi stymulującej bodźce ze środowiska zewnętrznego w tym także ze strony ofiary dokonanego przestępstwa jest ukształtowanie u skazanych w następstwie zawartej ugody mediacyjnej, mechanizmu samokontroli i sprawczości pozwalającego na dobrowolny wybór określonej formy zadośćuczynienia. Tylko w oparciu o strategię humanistycznego podejścia mediacyjnego, pisanego przez M. S. Umbreita, pozwalającego dobrowolnie uwolnić się skazanemu z nadmiaru stresu, napięć i niepokoju oraz doprowadzić do wdrożenia i oczyszczenia relacji z ofiarą, można próbować stwarzać praktyczne warunki dla kształtowania pozytywnej komunikacji, rozwoju i przystosowania człowieka.

Stan efektywności postępowania mediacyjnego interpretowany w kategoriach substancjonalnych sprowadza się do osiągnięcia zasadnego poziomu dynamicznej aktywności interpersonalnej pomiędzy sprawcą a ofiarą i społeczeństwem, wyzwalającej realizację potrzeb wyższego rzędu i dążeń rozwojowych. Tym samym zmierza ono do urzeczywistnienia i urealnienia momentów wolności emocjonalnej gwarantującej czynny i twórczy udział w osiąganiu przez uczestników mediacji osobowości moralnej w wyniku synergii esencji osobowej i esencji społecznej.

Zasadniczym warunkiem zaistnienia warunków odpowiedzialnych za efektywną mediację jest wykształcenie się zdolności selektywnych, interpretacyjnych i transformacyjnych u uczestników postępowania oraz adekwatnego ich reagowania na sytuacje zmiany społecznej. Tym samym, jak słusznie zauważa Autorka pracy doktorskiej rezultat projektowanej alternatywności zachowań i postaw jednostki określony w ugodzie mediacyjnej, sprowadza się zasadniczo do odkrywania u skazanego potrzeby wtórnej integracji osobowości a u ofiary przestępstwa głównie rozszerzenia sfery własnej podmiotowości i autonomii.

Właściwości reakcji, interpretacji i transformacji są indywidualnymi cechami osobowymi i to one odpowiadają za przebieg i rezultat komunikacji skazanego z ofiarą i społeczeństwem pozwalając w sposób niepowtarzalny wyzwolić nadzieję podstawową warunkującą wsparcie, akceptację i zaufanie wspólnotowe.

Mgr Iwona Wolańska przeprowadziła dywagacje odnoszące się do organizacji przebiegu i oceny efektywności i procesu mediacyjnego, wyraźnie wyartykułowała, iż nie zachodzi on nagle a cele jego nie można osiągać pojedynczymi i fragmentarycznymi zabiegami efektorycznymi. Natomiast jest to złożony, celowościowy i planowany program oddziaływań sprawczych przebiegający w określonych etapach i w oparciu o zdefiniowane normy i reguły ogólnoustrojowe. Do zasad mediacji w sprawach karnych zgodnie z zaleceniami A. Rękasa zaliczyć należy następujące reguły: dobrowolności, poufności, bezstronności, neutralności i akceptowalności. Natomiast w nawiązaniu do prac naukowych Ch. W. Moore'a można wyróżnić rozbudowany układ funkcjonalnego modelu mediacyjnego na który składają się poszczególne składowe będące etapami zaplanowanego działania celowościowego. Są nimi: nawiązywanie kontaktu ze stronami sporu, wybór strategii prowadzenia mediacji, zbieranie i analizowanie podstawowych informacji, sporządzanie szczegółowego planu, budowanie zaufania i współpracy, rozpoczęcie sesji mediacyjnych, odkrywanie ukrytych interesów stron, generowanie opcji rozwiązań, ocena możliwości rozwiązań, przetarg końcowy i osiągnięcie formalnego porozumienia. Na poziomie zgeneralizowanych działań można stwierdzić, iż miarą poszczególnych etapów postępowania mediacyjnego jest wyzwianie

rezultatów u jego uczestników w zakresie rozeznania sytuacji życiowej drugiej strony, uczenia się empatii i zachowań prospołecznych, tolerancji i poczucia sprawiedliwości naprawczej. Do ważnych efektów sporu koncyliacyjnego zaliczyć nadto należy wyzwolenie u sprawcy aktów ekspiacji i potrzeb zadośćuczynienia oraz przyswojenia strategii rozwiązywania sytuacji trudnych ukierunkowanych na atak, rezygnację i bezwzględność a także kwestie kompetencji społecznych.

W tym celu mechanizmy sensytyzacji społecznej są ukształtowane przez czynniki endogenne i egzogenne, które warunkują określony stan treści i kształtu oraz efektywność tegoż procesu. Do grupy podstawowej zaliczyć należy w oparciu o paradygmat sprawiedliwości naprawczej L. Walgrave'a i A. Lewickiej- Zelent ,model katalaktyki i równowagi interpersonalnej A. Kieszkowskiej, teorie reintegracyjnego zawstydzienia autorstwa J. Braithwait'a i wielopasmową teorię inkluzji społecznej A. Bałandynowicza, poczucie własnej wartości i kompetencji, samoocenę, poczucie sensu życia i wolności emocjonalnej, stygmatyzację, optymizm oraz sprawczość działania. Czynniki zewnętrzne-egzogenne to wsparcie rodzinne i wspólnotowe, wiedza, kompetencje, umiejętności ,status pozycyjny oraz rozwiązania systemowe obejmujące sieć interwencji usługowych na rzecz inkluzji i faworyzacji skazanych do społeczeństwa. Zasoby wewnętrzne odpowiedzialne za wybór refleksyjnego stylu poznawczo-efektywnego bądź wariantu bezrefleksyjnego warunkującego rutynowość, instrumentalne postępowanie oraz nieplastyczność emocjonalno-poznawczą. One także decydują o wyborze reakcji zachowania i utrwalania wzorów postępowania na poziomie stałości emocjonalno-poznawczej za wszelkie zmiany albo wyzwania pozytywne charakteryzujące się aktywnym podejściem do nowych sytuacji życiowych. Przy wyborze refleksyjnego stylu poznawczo-efektywnego, osoba odczuwa stan wolności emocjonalnej, potrzebę skuteczności a nade wszystko powstają warunki do świadomego urabiania uczu i emocji na wyższych poziomach dynamizmu wewnętrznego. Przy relewantnym układzie sytuacyjnym osoba wyzwała stan lęku, niepokoju, braku poczucia bezpieczeństwa, ucieczki, wycofania i rezygnacji.

Zgodzić się należy z rozważaniami Autorki pracy doktorskiej ,iż uruchamianie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych w procesie mediacyjnym jest możliwe, gdy jego uczestnicy odznaczają się refleksyjnością i samoświadomością w obszarze alternatywnym działań naprawczo-karzących oraz aplastycznością odnośnie zadośćuczynienia za krzywdy i straty wywołane czynami kryminalnymi. Wówczas autoplastycznie włączają się oni w życie grupowe, alloplastycznie dokonuje się w nich zmiana na rodzaj i treść reakcji karzącej oraz artykułują się zdolności samorealizacji i integracji wtórnej zgodnie z odczuwanymi potrzebami.

Do bardzo interesujących fragmentów zaliczyć należy te partie dysertacji naukowej, które wyjaśniają iż na efektywność procesu mediacyjnego wpływają nade wszystko: subiektywizm, zindywidualizowana świadomość, wolna wola, odpowiedzialność i wolność emocjonalna osób biorących udział w spotkaniu i dialogu koncyliacyjno-naprawczym.

Osoba karana przygotowana przez mediatora do zaakceptowania postanowień ugody mediacyjnej to ta, która akceptuje pomimo dokonanego czynu kryminalnego samego siebie i wartości własnych doświadczeń uczących a redłem interpretowania zasad i reguł społecznych staje się wolna wola i świadomość krytyczna.

Ocena zachowania przestępczego to sumienie skazanego jak i ofiary będące alterocentryzmem urabianym przez proces korygowania samoświadomości, samopotwierdzania i samorefleksyjności we wzajemnej komunikacji interpersonalnej wyzwala porozumienie i kompromis na drodze tolerancji i akceptacji inności i odmienności jako wartości a nie instrumentalnego i mechanistycznego traktowania. Drogą do zapewnienia efektywności tychże oddziaływań jest preferowane przez mediatora podejście salutogenetyczne a nie patogenetyczne dla wyboru strategii działań naprawczych. Wyzwała ono w działaniach sprawczych wśród uczestników sporu sądowego dymensja protekcyjna, w postaci: u skazanych- indywidualne plany, alternatywne pomysły, empatię i wrażliwość, zaś u ofiar- pozytywne odczucia wobec strony przeciwnej, emocje i uczucia wyższe oraz odwagę.

Podkreślić należy kulturotwórczą płaszczyznę indagacji naukowych Autorki pracy odnoszącą się do rozważań obejmujących zagadnienia podstaw teoretyczno-prakseologicznych mediacji i sprawiedliwości wyrównawczej.

Zgodzić się należy z przemyśleniami Autorki, iż stan gotowości skazanego za czyny karalne do definiowania norm prawnych i reguł życia społecznego doznaje istotnego spłaszczenia poznawczego ze względu na sprzeczność między wrodzonym egoizmem i potrzebami warunkowanymi sferą zmysłowo-popędową a wartościami supra-indywidualistycznymi. Negatywny stan emocjonalno-uczuciowy będący podłożem wyłącznie atrybucji ewaluatywnej a nie deskryptywnej wyzwala u osób karanych gniew i stany frustracyjne będące następstwem napięć wewnątrz-psychicznych w odpowiedzi na uniemożliwienie osiągnięcia wzorców zachowań prospołecznych i moralnie doniosłych w przestrzeni życia zbiorowego. Konstytutywnymi cechami tożsamościowymi odpowiedzialnymi za wybór zachowań osoby są właściwości protekcyjne budujące stan jego harmonii z ofiarą i otoczeniem zewnętrznym poprzez urzeczywistnianie potrzeb wyższego rzędu jako duchowych, uwzględniających akceptację wartości indywidualnych oraz grupowych.

Podejście metodyczne osadzone na paradygmacie sprawiedliwości naprawczej jest interesującą próbą pozwalającą urzeczywistnić dynamizm zmian samoświadomości skazanych i ich ofiar w stronę dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i społecznej poprzez wybór alternatywnej drogi pozwalającej scalać w jedną całość interakcjonizm, wzajemny rozwój i przystosowanie wspólnotowe.

Filozofia sprawiedliwości naprawczej wprost nawiązuje do modelu kulturowego wyzwającego zachowania atrybutywno-normatywne będące jednocześnie odzwierciedleniem i przedłużeniem świata wewnętrznego jednostki, który pozwoli afirmować zaangażowanie w sprawy społeczne przekraczające wymiar indywidualistyczny na rzecz wartości wyższych.

Poszanowanie ładu społecznego i zaakceptowanie sprawiedliwości naprawczej w imię wartości będzie możliwe gdy rozwój człowieka na drodze komunikacji z ofiarą oraz jego przystosowania do reguł życia zbiorowego, staną się stałymi dynamizmami osobowymi stwarzającymi energię życiową do przekraczania granic w sferze supraindywidualistycznej i transracjonalnej.

Samodzielność egzystencjalna skazanego pozwalająca mu nawiązać z ofiarą kontakt w celu zrównoważenia dóbr naruszanych w wyniku przestępstwa, wiąże się nierozdzielnie z tolerancją, empatią, rozwojem moralnym i relatywizmem ocennym. Pełna odpowiedzialność osoby za stan przeżywanej wolności emocjonalnej i rozwoju struktur osobowościowych oraz bezkonfliktowego przystosowania społecznego będzie możliwa w warunkach postępowania mediacyjnego, gdy w następstwie synergii i eklektyczności tychże stanów, wytworzy się uniwersalna koegzystencja w postaci ideałów jakie niesie ze sobą sprawiedliwość naprawcza. Treść ich stanowić będą trzy równoczesne dymensje stanowiące o praktycznej mocy sprawczej postępowania naprawczo-koncyliacyjnego, to jest: sprawiedliwość, bezpieczeństwo i skuteczność.

Kapitałną rolę spełniają indagacje Autorki rozprawy doktorskiej odnoszące się do idei sprawiedliwości naprawczej, która wymusza konieczność rozpatrywania kwestii sprawcy, ofiary i członków wspólnoty na tym samym poziomie rozumienia habitusu pozycyjnego z ich strony wraz z właściwą im potencjalnością emocjonalną- wolicjonalną, interakcjonizmem relacyjnym i traktowaniem zmiany społecznej artykułowanej treściami ugody mediacyjnej jako dobrowolnego kompromisu i porozumienia na rzecz odpowiedzialności za wartości wyższe. Jedyne postawa wszystkich stron mediacji uwrażliwiona na stany empatyczne i wychowania moralnego, otwiera przestrzeń dla ekscytacji sprawami konfliktogennymi jako wyzwaniem w stronę edukacji proaktywnej w miejsce edukacji reaktywnej.

Zdaniem Doktorantki programowana koncepcja mediacji i sprawiedliwości naprawczej uwzględniającą strategię facylitacyjno- transformatywną, zaprezentowana w rozdziale drugim rozprawy doktorskiej (od strony 73-105), to propozycja wypracowania reguł wszechstronnego rozwoju jednostki jako indywidualności psychofizycznej i wspólnotowej poprzez zdefiniowanie określonych właściwości środowiska wewnętrznego i zewnętrznego, sprzyjających rozwojowi, komunikacji i przystosowaniu w stronę postaw prospołecznych o wysokim poziomie wrażliwości uczuciowo-emocjonalnej.

W oparciu i dyskurs naukowy Autorki pracy doktorskiej możemy dowiedzieć się, iż kluczem i instrumentem pozwalającym przeprowadzić zmiany w strukturach osobowościowych jednostki jest paradygmat wielopłaszczyznowości i wielopoziomowości natury ludzkiej.

Sprawczość zachowana w rygorach postępowania mediacyjnego i sprawiedliwości naprawczej jest propozycją dynamicznego działania zmierzającego do odczytywania kondycji jednostki poprzez uchwycenie jej przejawów rozwojowych, które wymagają analizy sił psychicznych, systemu wartości, zdolności twórczych w odróżnieniu od symplistycznego i symplifystycznego podejścia. To ostatnie stanowisko gloryfikuje dynamizm osobowe w ramach prostych potrzeb cyklu biologicznego i psychicznego pozwalających jedynie na instrumentalno—zadaniowe przystosowanie jednostki do środowiska zewnętrznego. W ujęciu bowiem statycznym czynniki protekcyjne odpowiedzialne za rozwój osobowościowy kierowane są w stronę normy cykli uśrednionego stanu ilorazu inteligencji, wartości samozachowawczych i potrzeb duchowych.

Sprawiedliwość naprawcza według poglądów Doktorantki jest modelem relewantnym i skonstruowanym na osiągnięciu przez jednostkę stanów rozwojowych gwarantujących pozytywny kompromis komunikacyjny wraz z rekompensowaniem wszelkich szkód powstałych w wyniku zachowań naruszających ład społeczny na rzecz ofiary i członków społeczeństwa. Ideał dobra wspólnego w postępowaniu koncyliacyjnym można próbować osiągać gdy jednostkę wyposażą się w cechy wzorcowe odpowiedzialne za sprawstwo prospołeczne w tym: odwagę, optymizm, wysoki poziom reaktywności emocjonalnej. To one budują odpowiedni poziom wrażliwości zmysłowej i stan kreatywnej samoświadomości od których zależy pełna internalizacja norm i wartości prospołecznych.

O dużych walorach erudycyjnych oraz pogłębionych myślenia analitycznego Autorki dysertacji doktorskiej zaświadcza wywód uznający, iż zasadniczą właściwością definiującą zdolność jednostki do myślenia, działania i praktyk w oparciu o paradygmat sprawiedliwości wyrównawczej jest umiejętność pokonywania i neutralizowania swoich uwarunkowań

psychospołecznych. Osoba skazanego jak i ofiara przestępstwa potrzebuje wykształcić metapotrzebę odpowiedzialną za dokonywanie aktów wyboru i rozwoju ekstensywnej motywacji pozwalającej osiągać stan pozytywnego dowartościowania siebie z jednoczesnym akceptowaniem dobra innego człowieka.

Przetwarzanie świata duchowego i psychicznego osoby zmierzać winno w stronę harmonizacji swojego profilu psychologicznego przy uzupełnieniu go cechami pozwalającymi na rozwijanie akceptacji, zrozumienia drugiej strony oraz redukcję wiktylizacji.

Strategia poznawcza w postępowaniu mediacyjnym i organizacji opartej na koncepcji sprawiedliwości wyrównawczo-restytucyjnej uwzględniać powinna interakcje na rzecz: rozbudowywania sfery partycypacji społecznej, rozumienia własnych emocji i uczuć oraz ekspresję zainteresowania innymi osobami, samokontroli gniewu, opanowania wzburzeń emocjonalnych a także kreowania zdolności wyrażania myśli, wysłuchiwanie osób trzecich, respektowania poglądów odmiennych i rozwijania wspólnych aktywności w warunkach dialogu motywacyjno-wspierającego.

Biologiczna cykliczność struktur wewnętrznych człowiek przełamywana jest i modyfikowana tą drogą, która zakłada przyjmowanie i adoptowanie nowej hierarchii wartości, norm wzorcowych warunkujących dążenie jednostki w stronę równoczesnego akceptowania dobra indywidualnego i grupowego.

Tworzywem opanowania trudności egzystencjalnych w postępowaniu mediacyjnym jest zdolność i kompetencyjność osoby do głębokiej introspekcji, samoanalizy własnych stanów emocjonalno-wolitywnych. Przy wykorzystaniu sposobów oddziaływania mediatora poprzez swój autorytet na strony mediacji osiągać można: zrozumienie postaw i oczekiwań własnych oraz drugiej strony, ekstensywną motywację do pozytywnych zmian i wyznaczania nowych celów, przyswojenie pozytywnych wzorców, akceptację różnych i alternatywnych perspektyw patrzenia, pozyskanie zdolności rozwiązywania problemów i trudności życiowych oraz uzyskanie gotowości do autorefleksji nad dotychczasowymi wyborami zachowań.

Model mediacji wsparty na autopsychoterapii mediatora polega na stymulowaniu empatii i wrażliwością moralnej osoby, która ukierunkowuje w sposób konstruktywny swoje stany kryzysogenne na pozytywną motywację, myślenie, percepcje, wrażliwość i uczuciowość w granicach swojego typu psychologicznego. Pozwala to na kreatywny rozwój indywidualności osobniczej oraz urabianie nowej rzeczywistości bytowej uwzględniającej rozumienie i odczuwanie przeżyć innych ludzi.

Autorkę pracy doktorskiej cechuje ogromna erudycja, znanostwo problematyki a nade wszystko trafne definiowanie rozwiązań teleologicznych i programowych do sfery działań

praktycznych. Mediacja powinna stanowić alternatywę dla praw jak i ogółu społeczeństwa w kwestii adoptowania rozwiązań racjonalnych i realnych opatrzonych cechami skuteczności i efektywności w sferze transkulturowej. Do argumentacji ukazującej perspektywę rozwoju mediacji sądowej na linii sprawca-ofiara zaliczyć należy: wskaźnik znacznie niższej kosztochłonności procedury mediacyjnej w porównaniu z kosztami stałymi postępowania sądowego; odstępowania od tradycyjnych środków karno-prawnych wspartych na substracie izolacji przestrzennej nie przysparzających wymiernych korzyści uczestnikom sprawy karnej oraz społeczeństwu; przysparzanie drogą umowy mediacyjnej pozytywnych i prospołecznych wzorców zachowań dla skazanego, ofiary i ogółu społeczeństwa pozwalających przeciwdziałać niekorzystnej stygmatyzacji, ekskluzji i defaworyzacji wspólnotowej jako procesów akulturowych, oraz ekscytacje formami zadośćuczynienia mediacyjnego pozwalającego na kreowanie nowej tożsamości jednostki oraz twórczego interakcjonizmu społecznego.

Dotychczasowa pasywność i inercja aparatu wymiaru sprawiedliwości w kwestii przewartościowywania polityki karnej odstupującej od stosowania kar zasadniczych w tym nade wszystko bezwzględnej kary pozbawienia wolności na rzecz sprawiedliwości naprawczej w postępowaniu koncyliacyjno-restytucyjnym, spowodowana jest ułomnościami kulturowymi w obszarze postrzegania świata wartości, interakcjonizmu wspólnotowego oraz realizacji praktycznych programów zapewniających osiągnięcie sprawiedliwości, bezpieczeństwa i skuteczności w państwie. Do czynników stanowiących zator w modyfikowaniu warstwy substancjonalnej czyli treściowej reakcji karno-prawnych zaliczyć należy: brak zaufania do organów wymiaru sprawiedliwości ze strony społeczeństwa polskiego, uwarunkowania kulturowe odrzucające wzorce koncyliacyjnego, kompromisowego i nieformalnego rozwiązywania sporów, niedostateczną wiedzę lub jej całkowity brak na temat mediacji wśród etatowego personelu wymiaru sprawiedliwości jak i zwykłych członków społeczeństwa oraz nie organizowania powszechnej edukacji społeczeństwa w duchu promowania innowacyjnych i kreatywnych form pozwalających zminimalizować skutki przestępstw na drodze przebudowy trwałych predyktorów środowiska wewnętrznego i zewnętrznego skazanych oraz wyzwolenie dymensji pozwalających orientować się sprawcy jak i społeczeństwu na wyższe poziomy świadomości zewnętrznej w kwestii odpowiedzialności karnej.

Do samodzielnych i oryginalnych fragmentów dysertacji doktorskiej zaliczyć należy indagacje nawiązujące do werbalizacji celowościowej stanowiącej istotną część teleologicznych rozważań na temat mediacji sądowej realizującej ideał sprawiedliwości naprawczej. I tak, tej formie alternatywnego karania przypisuje się ważne znaczenie ze względu na okoliczności dążenia w postępowaniu mediacyjnym do scalenia interesu obu zwaśnionych

stron sporu sądowego poprzez obustronny akt ekspiacji i przebaczenia pozwalający w sposób rzeczywisty i materialny wyzwolić siły sprawcze ku pojednaniu.

W osiągnięciu sądowej ugody czynnikiem niezbędnym pozwalającym zrealizować efekty zła wyrządzonego przestępstwem jest: wsparcie i zaufanie, społeczny komfort, traktowanie inności i odmienności jako wartości. Te wszystkie stany warunkujące bezpieczeństwo można uzyskać jedynie poprzez współdziałanie w spotkaniu i dialogu z innym człowiekiem. A zatem koniecznym staje się preferowanie relacyjności pomiędzy sprawcą a ofiarą i społeczeństwem w celu wyzwalania wzajemnych potrzeb w obszarze zabiegania o twórczą tożsamość osobową.

Mediacja zyskuje rangę dużej efektywności w kształtowaniu potrzeby koherencji czyli skuteczności personalistycznej ze względu na możliwości przebudowy wiedzy, kompetencji i umiejętności po stronie sprawy i ofiary w praktycznych działaniach umożliwiających osiągnięcie stanu równowagi i zasadności w przedmiocie potencjalnego karania za dokonane przestępstwo.

Sensorodny charakter postępowania mediacyjnego polega na przebudowie samoświadomości jego uczestników pozwalającej skazanym zrozumieć popełnione błędy w dotychczasowym zachowaniu, braki w kompetencjach społecznych, potrzebę odpowiedzialności i konsekwencji za dobrowolne akty wyboru własnych działań; konieczność kierowania się szczerością i prawdomównością. Natomiast dla ofiar przestępstw rozszerzone pole samoświadomości na skutek porozumienia koncyliacyjno-wyrównawczego pozwala na: pojednanie, odrzucenie stygmatyzacji jako cechy eliminującej człowieka ze wspólnoty oraz zrozumienie, iż od postawy akceptacji i zaufania budowanie klimatu dla wartości wyższych, które winny pochodzić od poszkodowanych, gdyż one uzewnętrzniają się jako konieczne w sytuacjach granicznych. Taką sytuacją na pewno jest fakt popełnionego przestępstwa i wynikający z niego konflikt, będący sytuacją trudną i traumatyczną, która może zostać rozwiązana na płaszczyźnie transkulturowej wyłącznie z udziałem świata wartości tworzącego solidaryzm społeczny. Akt mediacji pozwalający ofierze i społeczności lokalnej wyzwolić sprawczość w stronę uczciwości, pomocowości i skuteczności na rzecz sprawcy czynów karalnych, stanowi fundament dla oddziaływania prawa w wymiarze pełnego i szlachetnego humanizmu.

Do pozytywnych i w pełni satysfakcjonujących elementów dysertacji doktorskiej zaliczyć należy rozdział trzeci (od strony 105-139), odnoszący się do założeń i algorytmu metodologicznego własnych badań empirycznych. Przyjęto model analizy ilościowej w oparciu o paradygmat interpretatywno-krytyczny. Przedmiot poznawczy odnosił się do analizy opinii

sprawców przestępstw i ich ofiar na temat efektywności mediacji w sprawach karnych. Został on zinterpretowany całościowo i poddany systemowej weryfikacji w praktyce.

Algorytm metodologiczny obejmujący obok przedmiotu eksploracji empirycznej cele główne i szczegółowe, problemy podstawowe i operacyjne, hipotezy badawcze, metody i środki pomiaru, operacjonalizację zmiennych zależnych i niezależnych; został skonstruowany zgodnie z wymaganiami i standardami wiedzy pedagogicznej. Autorka zdefiniowała jako główny cel teoretyczno-poznawczy, uzyskanie materiału diagnostycznego pozwalającego, poznać stan wiedzy i opinii sprawców przestępstw i ich ofiar na mediację i jej efektywność, przeanalizować przebieg predyktorów warunkujących efektywność mediacji w sprawach karnych oraz wskazać szanse i problemy związane z wydolnością pedagogiczną tegoż procesu.

Ponadto program badań terenowych zawierał dwa dodatkowe cele szczegółowe w postaci: celu ukierunkowanego i praktyczno-wdrożeniowego. Ten pierwszy skoncentrowany był na wyjaśnieniu zależności pomiędzy efektywnością mediacji karnych w opinii respondentów a głównymi kategoriami wpływającymi na jej finalny rezultat, tj. przyczynami uczestnictwa, formami zadośćuczynienia, uruchamianymi mechanizmami zawstydzienia, reintegracją społeczną, gotowością i oczekiwaniem zadośćuczynienia oraz profesjonalizmem mediatora. Natomiast cel praktyczno-wdrożeniowy realizowany w autorskich badaniach odnosił się do formułowania założeń socjotechnicznych i reguł moderacyjnych do pracy ze stronami postępowania mediacyjnego oraz adresowania postulatów do teoretyków i praktyków zajmujących się mediacjami sądowymi w aspekcie podnoszenia poziomu jej efektywności.

W oparciu o analizę literatury naukowej w badaniach zasadniczy problem eksploracji w postaci określenia elementów kategorialnych wpływających na efektywność mediacji w sprawach karnych. Stał się on punktem wyjścia do zdefiniowania sześciu problemów szczegółowych określających związki przyczynowo- skutkowe pomiędzy oceną stanu finalnego mediacji a poszczególnymi elementami kategorialnymi uznanymi za mające istotny wpływ na przebieg i skutek postępowania mediacyjnego.

Mając na uwadze problemy badawcze odnoszące się do przyczyn, przebiegu i skuteczności mediacji sądowej dla dorosłych w sprawach karnych, Autorka dysertacji doktorskiej postawiła sześć hipotez badawczych przyjmując a priori zależność istotową pomiędzy efektywnością działań, a uprzednio dookreślonymi predyktorami wpływającymi na końcowy rezultat mediacji.

Schemat algorytmu metodologicznego jest w przedłożonej rozprawie zapisem poprawnym, choć mocno uproszczonym i zawężonym co do warstwy teoretyczno-poznawczej z powodu stałości i powtarzalności treści elementów stanowiących zagadnienie badawcze

w obszarze zapisanych problemów, hipotez szczegółowych oraz zmiennych zależnych. Podejściem rozbudowanym o charakterze strukturalnej analizy byłoby przyjęcie założenia, iż badane cechy stanowiące zapisy treściowe odnoszące się do problemów, hipotez i zmiennych zależnych winny być zróżnicowane i pozwalające na jakościową dywersyfikację tworzącą logiczną i spójną całość w przedmiocie dookreślenia predyktorów odpowiedzialnych za efektywność mediacji w sprawach karnych.

Badania Autorki przeprowadzone zostały metodą sondażu diagnostycznego, ankietą jako techniką badawczą oraz narzędziem pomiaru, posłużył do analizy empirycznej kwestionariusz ankiety. Do pomiaru początkowego i finalnego oceny efektywności mediacji opartej na paradygmacie sprawiedliwości naprawczej wykorzystano zróżnicowane narzędzia pomiaru psychologiczno-pedagogicznego oraz własny kwestionariusz ankiety. Zastosowano kwestionariusz oceny efektywności mediacji karnych własnej konstrukcji, kwestionariusz ankiety „Reintegracja społeczna” autorstwa A. Kieszkowskiej oraz Skalę „Gotowości do zadośćuczynienia” i Skalę „Oczekiwania społecznego” autorstwa A. Lewickiej –Zelent.

Badania własne zostały przeprowadzone w dwóch okresach, obejmując fazę pilotażową i fazę analizy właściwej na terenie sądu rejonowego i okręgowego w Kielcach. W podejściu wstępnym w badaniu wzięło udział 50 osób (sądy na terenie całego kraju) natomiast w zasadniczym 248 sprawców i ofiar przestępstw.

Organizacja badań, jej przebieg i interpretacja wyników metaanalizy empirycznej zaświadcza o kompetencjach i umiejętnościach posługiwania się warsztatem naukowym przez Autorkę opracowania.

Dysertację doktorską kończą rozważania odnoszące się do praktycznego modelu proaktywnego komunikowania się i rozwiązywania sytuacji konfliktowych opartego na zmianach w samoświadomości i potrzebach psychiczno-duchowych osób uczestniczących w mediacji. Uogólnienia mają charakter trafnych, zobiektywizowanych i syntetycznych reguł moderacyjnych oraz zaleceń metodycznych dla usprawnienia pracy mediatora, efektywności postępowania koncyliacyjno-naprawczego oraz pozytywnych przewartościowań w zakresie reakcji społecznej na fakt przestępstwa karnego przyczyniającej się do rozpowszechnienia w społeczeństwie nowej filozofii karania wspartej na paradygmacie probacji uwzględniającej działania naprawczo-restytucyjne obok sprawiedliwości formalnej i ekwiwalentnej.

III. Uwagi polemiczne

1. Każdy wywód intelektualny, dyskurs polemiczny musi zostać poprzedzony założeniami myślenia aksjologicznego, gdyż jedynie wartości różnicują przedmiot poznania. Bez kryteriów przedzałożeniowego myślenia aksjologicznego algorytm badawczy pozwala wyłącznie nie nieustrukturalizowany opis bez wyjaśnienia genezy i prawidłowości procesów sprawczych odpowiedzialnych za obszar analiz. Autor unikający tegoż wyboru z góry definiuje istotę i treść oraz okoliczności wpływające na badane zjawisko ale nie zakłada przybliżania się do prawdy naukowej drogą sceptycyzmu krytycznego pozwalającą stawiać twierdzenia probabilistyczne co do elementów materialnej racjonalności.

Autorka pracy przedłożyła argumentację teleologiczną wykorzystując poglądy z wielu nauk ale nie dokonała wyraźnego wydzielenia konstruktów etycznych odpowiedzialnych za zaistnienie potrzeby organizowania działań sprawczych na rzecz efektywnej mediacji osadzonej na bazie sprawiedliwości naprawczej. Czynniki wielowątkowych badań własnych doprowadziły jedynie do konstatacji potwierdzających dezintegrację w obszarze kategorii aksjologicznych po stronie sprawcy, ofiary, społeczeństwa i kultury. Tym samym badania empiryczne udowodniły wagę i znaczenie czynników tożsamościowych, które winny być właściwościami kategorialnym a nie projektowanymi na drodze stymulowania do dialogu motywacyjno-wspierającego pozwalającego realizować treści prospołecznej komunikacji, moralnego rozwoju i inkluzyjnego przystosowania społecznego pomiędzy uczestnikami mediacji sadowej w sprawach karnych.

2. Projekt badawczy konstruktu teoretyczno-prakseologicznego dotyczący procesu mediacyjnego wspartego na paradygmacie sprawiedliwości naprawczej pozwalający dorosłym sprawcom zachowań inkryminowanych odbudowywać świat psychiczny i duchowy, jako propozycja spotkania, dialogu i pojednania się skonfliktowanych stron jest jak najbardziej poprawny i potwierdzony zasadnością analizowanych treści kognitywistycznych; nie mniej w polu rozważań zabrakło czynników grupy mikro-, mezo-, egzo-, a mianowicie dymensji kulturotwórczych i etyczno-obyczajowych będących w koncepcji psychologii ekologicznej właściwościami makrostrukturalnymi. Te wszystkie cechy i dyspozycje są odpowiedzialne za zgodny i prawidłowy przebieg procesów interakcyjnych na rzecz poszanowania idei, wartości i celów dobra wspólnego. Poszanowanie ładu społecznego rozumiane jako partycypacja wspólnotowa daje fundament do indywidualnego przeżywania wspólnoty, identyfikacji z innymi ludźmi, uznania potrzeby bycia członkiem zbiorowości oraz wytwarza akceptującą relacyjność w oparciu o więź.

Osadzenie problematyki na holistycznym i synergetycznym układzie wielu determinant w tym wymiarze tożsamości kulturowo-cywilizacyjnych pozwoli realizować model mediacji facylitatywno-transformatywnej jako propozycji zmiany świadomości zewnętrznej i wewnętrznej osób będących stronami konfliktów w stronę wyboru środków odpowiedzialności karno-prawnej o charakterze koncyliacyjnym a nie represyjnym poprzez wzajemną akceptację i zrozumienie.

3. Opis problematyki stymulowania prospołecznej komunikacji, moralnego rozwoju i inkluzyjnego przystosowania społecznego dorosłych sprawców przestępstw w sprawach karnych w warunkach postępowania mediacyjnego sprowadza się zasadniczo do ukazania zależności przyczynowo-skutkowych i użytecznie-celowościowych pomiędzy trzema stronami :sprawcami przestępstw, ofiarami i otoczeniem kulturowo-cywilizacyjnym.

Spoiwem łączącym w homogeniczną całość relacyjności, interakcjonizmu, wzajemną wymianę powinna być ontologiczno-filozoficzna perspektywa badawcza, która na poziomie indywidualistycznym i wspólnotowym może osiągać ten stan w sposób najbardziej funkcjonalny i skuteczny. Przywołując myślenie K. Wilbera, K. Dąbrowskiego czy J. Aleksandrowicza należało w pracy doktorskiej wyraźnie zdefiniować to co w życiu człowieka jest najważniejszym ,tj. byt, wartości i przeznaczenie.

A zatem świat natury i świat ideałów dookreśla holistyczność kondycji ludzkiej przejawiającej się na płaszczyźnie fizycznej, psychicznej ,duchowej i społecznej. Pomiedzy tymi dwoma segmentami egzystencjalnymi jest przepaść, która może być usunięta dwoma mostami, który jeden prowadzi w stronę kultury, zaś drugi w kierunku wiary i religii. Świat natury jest obojętny wobec wartości a świat ideałów jest zbyt wymagający pod każdym względem aby mógł być kiedykolwiek osiągnięty. Prawdziwym i realnym przeto terenem ludzkiego działania jest kultura z całą swoją konwencjonalnością i zmiennością.

Zaakceptowanie określonej koncepcji filozofii człowieka i jego roli dla wspólnotowości stanowi żywotny grunt dla filozofii prawa i filozofii pedagogicznej organizowania rozwiązań instytucjonalnych i systemowych w państwie. Spoiwem i tworzywem łączącym te dwie materie przedmiotu poznania jest sfera racjonalizmu oraz kondycji emocjonalno-duchowej jednostki ukierunkowana na myślenie optymistyczne, odważne i kreatywne ogarniające także wiarę i religijność poprzez zasoby i potencjały rozwojowe osoby. To one warunkują rozwój środowiska wewnętrznego i zewnętrznego każdej jednostki, poprzez sięganie do ideałów i realizowania wartości egzystencjalnych.

4. Postępowanie mediacyjne i sprawiedliwość naprawcza w rozważaniach Doktorantki uznane zostały za alternatywne instytucje obok podstawowej sankcji penalnej jaką jest kara

pozbawienia wolności. Przyjmowanie roli subsydiarnej dla mediacji jest stanowiskiem nieuzasadnionym, gdyż jest ona podsystemem większej całości jaką jest klasa środków probacyjnych. Zrywa ona całkowicie z retributywnością i dolegliwością penalną, zaś jej celem jest osiągnięcie efektywności na drodze dochodzenia do sprawiedliwości formalnej, ekwiwalentnej i wyrównawczej w postępowaniu przed sądem. Podstawowym warunkiem uzasadniającym całkowitą autonomię dla stosowania mediacji jak i pozostałych środków probacyjnych jest powszechna afirmacja tej kategorii środków karania jako niezależnych od tych, które są wykonywane w warunkach izolacji przestrzennej.

Zaadaptowanie na grunt prawa pozytywnego systemu instytucji probacyjnych w tym mediacji sądowej w sprawach karnych stanowi całkowite zerwanie z myśleniem restryktywno-punitive w polityce kryminalnej i jednocześnie zaoferowanie działań proaktywnych pozwalających osobom dokonywać zmian w wyborach własnych zachowań na interakcje z esencją społeczną o istotnym natężeniu partycypacyjno-koncyliacyjnym.

Mediacja sądowa wraz z całą grupą instytucji probacyjnych nie może być traktowana subsydiarnie wobec kary izolacyjnej, gdyż wolność jednostki jako substrat postępowania sądowego dla tej klasy reakcji karno-prawnych nie ma nic wspólnego z rygorami nakazowości i zakazowości a wyzwalać winien wybory zachowań o charakterze atrybucji wewnętrznej. Pozwala to tym samym wszystkim uczestnikom postępowania probacyjnego uznawać potrzebę respektowania ideału solidaryzmu społecznego, odrzucenia praktyk brutalizujących obyczaje pomiędzy ludźmi i zaakceptowanie zasady inkluzji społecznej.

5. Doktorantka w pracy doktorskiej określiła, iż rola społeczna powinna stanowić kryterium materialne pozytywnie zakończonego procesu mediacyjnego o czym zaświadczać rezultaty oddziaływań reintegracyjnych. Wypada się nie zgodzić z tym poglądem, gdyż jest on myśleniem uznającym skazanego za przedmiot a nie podmiot kontroli i zmiany społecznej. Rola bądź funkcja społeczna określa stan mechanicznego i rzeczowego przyporządkowania się jednostki do spełnienia zewnętrznych działań zgodnie z góry dookreślonymi regułami postępowania. W tym miejscu warto przywołać treść imperatywu kategorialnego I. Kanta, iż, „*postępuj tak by człowieczeństwo tak w sobie jak i w osobie innego zawsze traktować jako cel a nigdy jako środek.*” Zgodnie z poglądami H. Starczewskiej wyrażonymi w dziele pt., „*Koncepcja człowieka a model wychowania,*” aksjologia zakładająca, iż człowiek jest utożsamiany niemal bez reszty z rolą bądź funkcją, którą wypełnia, projektuje model spartański w którym osoba jest przedmiotem. Należy przeciwstawić mu model sokratejski oparty na założeniu, iż osoba postrzegana jest jako podmiot ze względu na traktowanie jej jako twórcę samego siebie, istotę zdolną do rozwoju i samodzielnego odkrywania sensu

swych dotychczasowych doświadczeń w tym także negatywnych społecznie. W mediacji sądowej reguła podmiotowego traktowania stron jest wyrazem ich autonomii i samostanowienia o sobie i stanowi fundamentalną wartość, gdyż uznaje prawo każdego człowieka do rozwoju moralnego z esencją dymensji indywidualnych i wspólnotowych.

6. W rozważaniach teoretycznych i empirycznych Autorka pracy doktorskiej wyraziła pogląd, iż postępowanie mediacyjne w sprawach karnych dla osób dorosłych zakończone zgodą zawierającą treści zadośćuczynienia i wyrównania szkody ofierze przestępstwa przez sprawcę, nosi znamiona satysfakcjonujących i przynoszących profity obu stronom.

Należy zdecydowanie odrzucić takie stanowisko w kwestii celów i znaczenia mediacji opartej na paradygmacie sprawiedliwości naprawczej z powodów zasadniczych. Sankcja ta bowiem musi spełniać rolę działań karzących a nie nagradzających z tym zastrzeżeniem, iż postępowanie to nie może polegać na stosowaniu nadmiernej dolegliwości, represji i wykluczać sprawcę czynu ze społeczeństwa. Mediacja jako podsystem instytucji probacyjnych wsparta na idei sprawiedliwości zakłada stosowanie usprawiedliwionego odwetu humanitarnego. Polegać ma on na prawie gwarantującym symetryczny i równy udział sprawcy i ofiary w dochodzeniu do porozumienia i konsensusu uwzględniającego po obu stronach mediacji, stan wolności emocjonalnej oraz niepodzielną i niezbywalną godność osobową. Jedynie wartości konsekwentne zakładające przestrzeganie wolności człowieka oraz poszanowania jego godności stwarzają grunt normatywny do spotkania, komunikacji, akceptacji, zrozumienia, wysłuchania i dobrowolnego zaakceptowania warunków układu mediacyjnego bądź postanowień kontraktu probacyjnego przez skonfliktowane strony.

Model proaktywnego karania wyzwala samowiedomość, samoocenę, samopotwierdzenie i samorefleksyjność w całości wspiera się na dynamizmach osobowościowych uznających po stronie sprawcy akt winy probacyjnej a po stronie ofiary usprawiedliwiony w sposób realny, racjonalny i materialno-duchowy akt zadośćuczynienia i wyrównania szkody. Nie można tych stanów osobowych potraktować jako profity bądź korzyści materialne, ponieważ cały proces koncyliacyjny przebiega wzdłuż osi psychiczno-duchowej wyzwala obustronne działania afirmacyjne w kwestii odpowiedzialności i dobrowolnego zaciągania zobowiązań.

7. W odniesieniu do celu ukierunkowanego i praktyczno-wdrożeniowego Autorka sformułowała stanowisko, iż mediacja sądowa winna zmierzać do ponoszenia przez strony odpowiedzialności pozwalającej na rozbudowywanie u nich sfery wiedzy, kompetencji i umiejętności.

Stanowisko to w sposób zdecydowany zawęża rozumienie istoty i treści mediacji sądowej osadzonej na paradygmacie sprawiedliwości naprawczej. Podstawowymi właściwościami definiującymi klasę instytucji karzących są za Ludwikiem Wittgensteinem wartości tożsamości osobowej, społecznej i transkulturowej. Sprawca w sposób dobrowolny i bez wywierania jakichkolwiek form zewnętrznego przymusu uznać musi atrakcyjność kary odwetowej. Jedynie poprzez przekraczanie granic i barier dynamizmów rozwojowych świata duchowego osoba jest w stanie uznać własną winę i przebaczać sobie w konsekwencji dążyć do jej odkupienia u ofiary. Wartości cząstkowe w postaci, wolności emocjonalnej, prawa do wyboru, odpowiedzialności i zdolności do zaciągania dobrowolnych zobowiązań, stanowią pole do działań prospołecznych ze strony sprawcy czynów karalnych.

Plan mediacji, sesje pojednawcze, generowane opcje partycypacji i koncyliacji oraz zbudowane zaufanie, wsparcie; rozszerza pole świadomości zewnętrznej i wewnętrznej po stronie ofiary, jest w stanie doprowadzić u niej gotowość myślenia, działania i praktyki do zgody z centrową wartością grupową jaką jest solidaryzm wspólnotowy. To on pozwala przyjąć reguły komunikacji interpersonalnej opartej na uczciwości, pomocowości i skuteczności w celu zadośćuczynienia za krzywdę i wyrównania szkody powstałej w wyniku przestępstwa.

Mediacja realizująca ideał sprawiedliwości naprawczej w przestrzeni transkulturowej jest próbą humanizowania systemu normatywnego pozwalającą skonfliktowanym stronom rozstrzygać spory na poziomie afirmowania wartości a nie kategorii instrumentalnych, utylitarnych bądź wyłącznie materialnych, gdyż tylko te pierwsze potrafią zmieniać człowieka i rzeczywistość społeczną.

8. Metodologia badań własnych Autorki pracy doktorskiej jest w zasadzie poprawna i zaświadcza o poprawności warsztatu naukowego i dużym znawstwie opisywanego problemu społecznego. Nie mniej zauważyć należy, iż konstrukcja formułowanych problemów operacyjnych, hipotez szczegółowych i zmiennych zależnych w programie badawczym własnych eksploracji empirycznych, jest zbyt uszczuplona i fragmentaryczna.

Dobrze sformułowane predyktory efektywności mediacji sądowej dla dorosłych sprawach karnych nie powinny być stale powtarzane jako cechy treściowe ale wyłącznie jako kategorie sensorodne czyli istotowe w poszczególnych elementach budujących algorytm metodologiczny.

Poważne wątpliwości budzi także zasadność dokonanej operacjonalizacji zmiennej zależnej, gdzie w polu znaczeniowym każdego predyktora odpowiedzialnego za

efektywność postępowania mediacyjnego znalazły się sformułowania językowe o charakterze ocennym zamiast konkretnych odniesień treściowych będących zobiektywizowanymi kategoriami modalno-ontycznymi. To symplistyczne podejście do uszczegółowienia zmiennej zależnej na poziomie predyktora efektywności mediacji określonego jako oczekiwanie i gotowość do zadośćuczynienia ,widać najdobitniej, gdyż Autorka powtórzyła w sposób mechanistyczny tę samą treść definiującą badaną właściwość przedmiotu poznania, dopisując dodatkową okoliczność o znamionach ocennych a nie strukturalnych (s.115 pracy).

IV. Ostateczna konkluzja dotycząca rozprawy doktorskiej

Poprawna strukturalizacja pracy zaświadcza, iż Doktorantka wykazała się olbrzymią wiedzą i umiejętnościami naukowej analizy w zakresie nauk społecznych a zwłaszcza pedagogiki resocjalizacyjnej .Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt posługiwania się przez Autorkę dysertacji, naukowymi metodami badań społeczno-pedagogicznych i oceny zgromadzonych materiałów. Profesjonalne zaangażowanie interpretowania źródeł teoretycznych, poprawny warsztat metodologiczny, zastosowanie szerokiego indeksu psychopedagogicznych narzędzi pomiaru empirycznego oraz ugruntowane kompetencje w obszarze stawiania i rozwiązywania problemów to zauważalne cechy Doktorantki podejmującej trud zdiagnozowania efektywności mediacji sądowej dla dorosłych w sprawach karnych poprzez rozwój osobowy, wrażliwość prospołeczną i dialog motywacyjno-wspierający.

Mgr Iwona Wolańska w sposób przejrzysty i uporządkowany na gruncie wiedzy kognitywistycznej i interdyscyplinarnej zobrazowała przedmiot poznawczy posiłkując się regułami wnioskowania hermeneutycznego i tym samym obiektywistycznie na drodze sceptycyzmu krytycznego osiągnęła zamierzone efekty eksploracji badawczej.

Lektura rozprawy doktorskiej nie nasuwa wątpliwości, iż zasadniczym celem było stworzenie funkcjonalnego i efektywnego modelu działań kulturotwórczych pozwalających w sposób proaktywny i koherentny wpływać na integralny rozwój stron postępowania mediacyjnego w wyniku oddziaływań komunikacyjnych, transgresyjnych w sferze osobowościowej i przystosowawczej.

W pełni zasadnym jest uznanie, iż w zakresie formułowania ocen, prezentowania własnego stanowiska oraz doboru merytorycznej argumentacji Doktorantka wykazała się dużymi zdolnościami oraz potwierdziła znaczący potencjał intelektualny artykułowania poglądów naukowych w sposób logiczny, spójny i przekonujący.

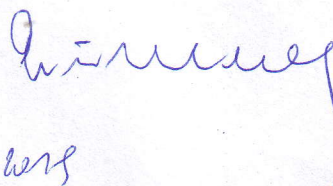
Praca doktorska napisana została poprawnym językiem, zaś używane nazewnictwo i styl określić można mianem klasycznego, ścisłego i precyzyjnego, co w całości dowodzi dojrzałości rzemiosła naukowo-badawczego.

Reasumując stwierdzam, iż rozprawę mgr Iwony Wolańskiej, pt. „Predyktory efektywności mediacji w sprawach karnych sprawców przestępstw i ich ofiar.” oceniam pozytywnie. Doktorantka bowiem podjęła udaną próbę rozwiązania aktualnych problemów nierzadko pomijanych w piśmiennictwie a związanych z racjonalną i efektywną praktyką osiągania stanów sprawiedliwości naprawczej akceptującej wartości indywidualne, grupowe i kulturowe w postępowaniu mediacyjnym przed sądem karnym.

Rozprawa doktorska stanowi niewątpliwie samodzielny dorobek naukowy w dziedzinie nauk społecznych w zakresie pedagogiki, który w mojej ocenie w pełni spełnia wymogi przewidziane w art.13.ust.1 Ustawy z dnia 14.03.2003 roku o stopniach ,tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.nr 65 poz.59 z późn.zm.)

W związku z pozytywną oceną rozprawy doktorskiej wnoszę o dopuszczenie mgr Iwony Wolańskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. zw. dr hab. Andrzej Baładynowicz

03.01.2018